

AKTIV LANDSBYGD

Till Södermanlands lantbruk och landsbygd | #01 2019

SAM-ansökan

Ny regional
livsmedelsstrategi
Tillsammans
för en ökad
livsmedels-
produktion

TEMA:

KLIMAT- ANPASSNING

Mer i detta nummer: Årets mjölkbonde | Rovdjursinventering | Bävern ökar i länet

TEMA:
**KLIMAT-
ANPASSNING**

Vattennivåer
Sid 14

**Kolbindande
jordbruk**
Sid 08

Nästa nummer
kommer ut
i juni!

Nr 01 2019

- 03 Ledare
- 04 SAM-ansökan
- 05 Koll på vallstödet
- 06 Stöd till unga jordbrukare
- 07 Utbetalningsläget: Jordbrukarstöden
- 08 Kolbindande jordbruk
- 09 Betesmarkernas och slåtterängarnas klimatnytta
- 10 Utfodringsförbud i nya våtmarker
- 11 Restaurering av betesmarker
- 11 Ängs- och betesmarksinventering
- 12 Årets mjölkbonde
- 13 Extra djuromsorg för får
- 14 Vattensituationen vid stigande temperaturer
- 15 Två nya naturreservat
- 16 Inventering: Varg och lodjur
- 17 Bävaren ökar i landet
- 18 Ny regional livsmedelsstrategi
- 19 Lokalt grepp om övergödningen
- 20 Hästen - en resurs att räkna med
- 21 Betesförmedling
- 22 Service på landsbygden
- 22 Stöd för minskat utsläpp av växthusgaser
- 22 Förprövningsmöten
- 23 Kompetensutveckling
- 26 Utblick: Öknaskolan
- 28 Fyra frågor...

**Hästen - en resurs
att räkna med**
Sid 20

Ledare: Äta bör man, annars dör man...

Nyligen lanserades en regional livsmedelsstrategi för Södermanland. Det är ett uppdrag från regeringen att vi i länet ska utarbeta en livsmedelsstrategi som kopplar ihop med den nationella strategin. Detta har länsstyrelsen gjort tillsammans med Regionförbundet, numera Region Sörmland, och LRF. Många andra aktörer har också varit engagerade och bidragit med mycket underlag i arbetet. I framtagandet av strategin har det funnits en bred förankring från bland annat aktörer inom förädlingsled, handel, distribution och restaurang samt enskilda lantbrukare.

Jag skriver ofta om vikten av samverkan i mina ledare. I arbetet med livsmedelsstrategin har det varit väldigt tydligt att det är många aktörer som är inblandade i kedjan från jord till bord. Alla är i någon grad beroende av varandra och alla har samma mål - att vara en del i skapandet av maten på just din tallrik. Detta underlättas av ett gott samarbete mellan aktörer och här kan livsmedelsstrategin spela en stor roll.

Idag är hälften av den mat som konsumeras i landet importerad. Var fjärde matkasse som bärs hem slänger vi. Detta är varken hållbart eller ekonomiskt. Ökad kunskap kan förhoppningsvis ändra vårt konsumtionsmönster. Våra matval styr i hög utsträckning vad som kommer att produceras i landet och hur vårt landskap kommer att se ut. Valet av svenska och lokalproducerade råvaror bidrar inte bara till att säkra den inhemska livsmedelsproduktionen utan också till en levande landsbygd. Genom att välja svenskt kött kan vi och våra barn även i framtiden åka genom ett Södermanland med betande djur i landskapet som bidrar till betesmarker fulla av biologisk mångfald. Att äta lokalproducerad mat bidrar dessutom till ett landskap med en variation av grödor med allt från blommande rapsfält och potatisåkrar till kornslätter som böljar i vinden. Utan lönsamma jordbruksföretag kommer inte vårt landskap att brukas och mångfalden kommer försvinna.

Detta nummer av Aktiv Landsbygd har temat klimatanpassning. Torkan 2018 påverkade landets livsmedelsproduktion negativt och gör det fortsatt. Extrema klimatvariationer kommer sannolikt att bli vanligare i framtiden. Därför måste vi tillsammans arbeta med konkreta åtgärder och kompetensutveckling för att ha en bättre beredskap. En stark inhemska livsmedelsproduktion handlar även om en högre självförsörjningsgrad. Hur länge har vi mat på bordet om det inträffar en större samhällsstörning? Detta är också en fråga som omfattas av livsmedelsstrategin. Nu kommer arbetet att fortsätta med olika åtgärder och aktiviteter utifrån strategins handlingsplan tillsammans med många aktörer i länet.

I rubriken skriver jag "Äta bör man, annars dör man...". Den fyndige menar kanske att vi dör ändå. Men äter vi mat som är producerad i Sverige kan vi förhindra att vår landsbygd dör och det är det värt att leva för!

Tillsammans för en ökad livsmedelsproduktion i Södermanland och Sverige!

Johan Varenius, landsbygdsdirektör
johan.varenius@lansstyrelsen.se

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

Länsstyrelsen i Södermanlands län

Länsstyrelsens växel	010-223 40 00
Jordbruksrådgivning/SAMinternet	0771-67 00 00
Djurskydd jourtelefon	010-223 41 50
Rovdjur jourtelefon	010-223 41 80
Rovdjursobservationer	www.skandobs.se

Landsbygdsdirektör, chef, avdelningen för landsbygd

Johan Varenius

Jordbruksrådgivning

Adam Adobati, Susanna Alanko, Malin Almquist, Jan-Erik Dalmo, Carolin Engström, Christina Erdtman Johansson, Matilda Eriksson, Christer Fredriksson, Bodil Hahn, Ulrika Hägertorp, Johan Moberg, Monika Pettersson, Petter Steen, Martin Tärrning, Elin Uppsäll

Landsbygdsutveckling

Jenny Askenfelt, Elin Ehrén, Klas Fredriksson, Kajsa Karlsson, Åsa Kuhlau, Tove Lund, Malin Nilsson, Jan Petersson, Helena Söderlund

Jakt och viltförvaltning

Lovisa Häggström, Josefin Linusson, Viktor Tylstedt

Veterinära frågor

Ann Jaconelli, Marie Larsson, AnnaMaria Estensson

Fiske och vattenbruk

Thomas Stenström

Livsmedelsstrategin

Karin Larsson

Förprovning av djurstallar

Malin Nilsson, Kristina Thunström

Djurskydd

Fredrik Berg, Kim Björk, Jennie Eklund, Carolin Engström, Matilda Eriksson, Kristina Holmström, Sandra Rosshagen, Ulrike Segerström, Monica Ångeshult

Våra e-postadresser

fornamn.efternamn@lansstyrelsen.se

Undantag från principen kan förekomma då den är gemensam för hela landet.

Avdelningen för landsbygd

Besöksadress: Stora Torget Nyköping

Postadress: 611 86 Nyköping

Brev som gäller jordbruksrådgivning (SAM-ansökan) ska skickas till:

Länsstyrelsen i Södermanlands län, FE 13,
Box 204, 826 25 Söderhamn

Brev som gäller projekt- och företagsstöd samt miljöinvesteringar ska skickas till:

Länsstyrelsen i Södermanlands län, FE 34,
Box 204, 826 25 Söderhamn

AKTIV
LANDSBYGD

Aktiv Landsbygd utkommer med fyra nummer 2019 och utges av Länsstyrelsen i Södermanlands län
Redaktion: Matilda Eriksson, Jenny Askenfelt, Johan Moberg, aktivlandsbygd.sodermanland@lansstyrelsen.se
Produktion: Ditt Kreativa Team i Nyköping AB
Omslagsbild: Lars Jansson
Tryck: TMG Taberg. Tryck och papper är Svanenmärkt

Prenumerera på Jordbruksverkets nyhetsbrev för att få uppdateringar om viktiga datum och annat som du kan behöva tänka på när du gör din ansökan.

Extra öppettider 0771-67 00 00

25-29 mars	08.00-20.00
30-31 mars	Stängt
1-5 april	08.00-21.00
6-7 april	11.00-17.00
8-10 april	08.00-22.00
11 april	08.00-24.00

Nu är det dags att söka jordbrukarstöd för 2019. Sista ansökningsdag är torsdag 11 april. Jordbrukarstöden söks i e-tjänsten SAM Internet som du loggar in på med hjälp av din e-legitimation. SAM-Internet hittar du via www.jordbruksverket.se

Text: Enheten för Jordbrukarstöd, Jordbruksverket
Foto: Lars Jansson

SAM-ANSÖKAN 2019

E-legitimation kallas också BankID och finns i några olika varianter:

- › **BankID på kort** som kopplas till datorn med en kortläsare
- › **BankID på en fil** som laddas ner till datorn,
- › **Mobilt BankID**, en applikation som kan användas på smarttelefoner och surfplattor med internetanslutning. Med Mobilt BankID kan du logga in på SAM-Internet från vilken dator som helst. Mobilt BankID används när du gör din ansökan hos länsstyrelsen, en konsult eller hos en granne.

Om du gör ansökan för ditt aktiebolag eller handelsbolag måste du ha en fullmakt för att kunna använda din e-legitimation för företaget. Fullmakt behövs även om du ska hjälpa en annan person med en ansökan. Att dela ut en fullmakt görs smidigast via "Mina Sidor" och börjar då att gälla direkt. Det går även att göra med hjälp av blanketten "Fullmakt – E-tjänster" som du hittar på Jordbruksverkets webbplats. Om du använder dig av blanketten är handläggningstiden omkring en vecka så tänk på att vara ute i god tid.

Nyheter i SAM Internet

- › Du kan se beslutade uppgifter om åtaganden för ersättningen för ekologisk produktion samt miljöersättningarna. I miljöersättningarna ingår: betesmarker och slätterängar, minskat kväveläckage, skyddszoner, vallodling, våtmarker och dammar, fäbod och restaurering av betesmarker. Finns det ännu inget beslutat åtagande, kan du se de uppgifter som du själv redovisade i din ansökan om åtagande. Det finns också summering av beslutad åtagandeareal på de ställen där summeringar finns.
- › Du ansöker om stödrätter ur nationella reserven för ny betesmark på blocknivå. Du kan söka stödrätter på helt nya block eller block som du begär ändring på som är betesmark. Det gör du i Ange gröda och stöd, under fliken karta skiften.
- › Det är skillnad mellan vall och mellangröda på skiftet i Ange gröda och stöd när du anger ekologisk fokusareal i förgröningsstödet.
- › Bifogade bilagor syns nu i rapporten.
- › Du behöver ange produktionsplatsnummer (PPN) där du är registrerad djurhållare om du söker stöd för extra djuromsorg för suggor.

- › Kompensationsområde 14 försvinner i år och det går inte längre att söka övergångsstödet. De block som tidigare har legat i kompensationsområde 14 ligger nu utanför kompensationsområde. I områden utanför kompensationsområde kan du söka miljöersättning för vallodling. Stödspecifika nyheter

Förgröningsstödet

- › Trädesperioden förlängs till 15 augusti, med undantag för skiften med höstsådd
- › På skiften som ska höstsås är det tillåtet med förberedande åtgärder och sådd av nästa års gröda från och med den 16 juli; som förberedande åtgärder räknas inte bete och skörd
- › Du får inte gödsla träda som du har anmält som ekologisk fokusareal
- › Lin har lagts till som godkänd gröda för den ekologiska fokusarealen mellangröda ■

VIKTIGA DATUM

11 april Sista dag för SAM-ansökan och att söka stödrätter ur den nationella reserven utan att få avdrag.

6 maj Om din SAM-ansökan kommer in efter den 11 april minskar ditt stöd med 1 procent för varje arbetsdag som ansökan är försenad. Om din SAM-ansökan kommer in efter den 6 maj får du inga pengar.

17 juni Sista dag att göra vissa ändringar i SAM-ansökan, bland annat ändra grödkod.

Fullständig förteckning finns på Jordbruksverkets webbplats.

Fakta/Om du tar över hela eller delar av ett företag

Om du ska ta över ett helt jordbruksföretag ska du använda blanketten "Övertagande av hela SAM-ansökan 2019".

Om du ska ta över åtaganden och utbetalningar för miljöersättningar ska du använda blanketten "Övertagande av åtaganden och utbetalning av miljöersättningar 2019".

Då det fortfarande saknas en del funktionaliteter i handläggningssystemet rekommenderar vi att den som tar över, utöver att skicka in blanketten om övertagande, även söker ersättning och åtagande för samtliga marker i sin egen SAM-ansökan.

Blanketter och anvisningar finns på Jordbruksverkets webbplats.

Om du inte ska ta över ett åtagande, utan bara mark, räcker det att du och överlåtaren kommer överens om vilken mark du ska ta över. Sedan tar du med den marken i din SAM-ansökan. Det är då viktigt att överlåtaren tar bort de aktuella blocken ur sin SAM-ansökan.

Glöm inte att föra över stödrätter!

Detta gör du via Mina sidor på Jordbruksverkets webbplats. ■

Koll på: Vallstödet

När du söker miljöersättningen för vallodling utanför kompensationsområden finns några viktiga saker att tänka på.

Text: Enheten för Jordbrukarstöd | Foto: Christina Erdtman Johansson

Krav på vallgrödan

Det ställs höga krav på kvaliteten på vallgrödan, grödkod 50, för att den ska berättiga till vallstöd. Det ska vara en produktionsvall och inte en långliggande vall. Det ska inte heller vara en beteshage med inslag av gräs och örter som inte ingår i vallfröblandningen (grödkod 49). Vallen ska vara huvudgröda på det ansökta skiftet under minst tre odlingssäsonger. Om du bryter vallen för tidigt på hela eller delar av skiftet så kan du behöva betala tillbaka ersättning som du fått för skiftet tidigare år.

Sök utbetalning på 80-120 procent av åtagandearalen

Arealen du sökte utbetalning för det första året i åtagandet avgör din femåriga åtagandearéal. De följande fyra åren måste du ansöka om utbetalning på minst 80 procent och maximalt 120 procent av åtagandearalen. Om du ett senare år söker utbetalning för mindre än 80 procent får du inget vallstöd

det året. Om detta upprepas två år i följd så hävs hela åtagandet och länsstyrelsen kommer att göra en återkravsutredning. Var tydlig med orsaken till varför du inte uppnår din åtagandearéal och ange det under Övriga upplysningar. Om orsaken till exempel är att etablering misslyckats till följd av torkan kan det vara en förmildrande omständighet vid hantering av ärendet.

Vill du ändra din åtagandearéal?

Vill du ändra din åtagandearéal till mindre än 80 procent eller mer än 120 procent, så måste du skriva det i Övriga upplysningar i SAM Internet. Under vissa förutsättningar kan du minska eller avsluta ditt åtagande utan att det blir återkrav för tidigare utbetalningar. Dessa förutsättningar finns beskrivna på Jordbruksverkets webbplats. Om du vill utöka ditt åtagande så innebär det att åtagandet förlängs med fem nya år från och med utökningsåret. ■

Stöd till unga jordbrukare

Är du 40 år eller yngre och har startat ett jordbruksföretag?

Det finns ett stöd för dig som är 40 år eller yngre och som har startat ett jordbruksföretag för första gången. Syftet med stödet är att göra det lite lättare för unga personer att starta ett jordbruksföretag.

Text: Enheten för Jordbrukarstöd
Foto: Monika Gustafsson

Så går det till

Kom ihåg att du behöver ansöka om stödet alla år du har rätt till stödet. Glöm inte att ange etableringsår. Företag (juridiska personer) måste fylla i personnummer för den unga i företaget och skicka in underlag som styrker ägarförhållandet i företaget. Äger den unga som söker 50 procent, eller mindre, av företaget ska dokumentation skickas in som styrker att den som söker är driftsledare. Underlag som ska skickas in är till exempel aktiebok eller avtal. För handels- och kommanditbolag kan underlag som visar ägandeförhållanden vara exempelvis registreringsbevis från Bolagsverket.

Du bifogar underlagen i ansökan under övriga uppgifter, under fliken Bifoga fil, övriga upplysningar i SAM Internet. Underlag måste skickas in varje år som du söker utbetalning och bifogas SAM ansökan senast 11 april 2019. Först när länsstyrelsen har fått intygen räknas det som att din ansökan har kommit in. Om intygen kommer in efter den 11 april minskar vi ditt stöd med 1 procent för varje arbetsdag som

de är försenade. Om intygen kommer in efter den 6 maj får du inget stöd alls 2019.

Du måste ha stödrätter och få gårdsstöd det året du söker stödet. Observera att du bara kan få tilldelning av stödrätter ur nationella reserven en gång som ung jordbrukare eller nystartad jordbrukare.

Ändrade regler 2019

Fram till 2018 gällde att en lantbrukare kan få stödet till unga jordbrukare i 5 år från och med etableringsåret eller året efter det om man inte hunnit söka under etableringsåret. Från och med 2019 räknas denna tid från och med första året lantbrukaren söker stödet till unga jordbrukare, under förutsättning att man söker stödet inom 5 år från etableringen. Det gör att vissa lantbrukare kan ha möjlighet att ta del av stödet fler år än vad de hade haft med tidigare regler. Detta påverkar även möjligheterna för dessa lantbrukare att söka stödrätter ur den nationella reserven i gruppen för unga nystartade jordbrukare. ■

Håll koll löpande
för mer information om
datum med mera på
jordbruksverket.se

Utbetalningsläget i Södermanland

Jordbrukar- stöden

Av stöden 2015-2018 är cirka 98 procent utbetalat. Av 1,6 miljarder så återstår cirka 33 miljoner, varav 18 miljoner från stödår 2018, att betala ut i länet. Beloppet är ungefärligt eftersom länsstyrelsen saknar möjlighet att få fram kompletta siffror i dagsläget.

Text: Enheten för Jordbrukarstöd | Foto: Lars Jansson

98%
är utbetalt

Vad finns kvar att betala ut?

Det är mest obetalda stöd kvar i miljöersättningar för bete och skyddszoner samt ersättning för omställning till ekologisk produktion. För betesmarker har länsstyrelsen nu fått möjlighet att handlägga alla ändringsärenden som måste hanteras innan vi kan fatta beslut om slututbetalning. Det är i betesmarkshandläggningen vi har allra flest ärenden kvar att hantera. På grund av låg funktionalitet i datasystemet tar handläggningen tid. Målet är att vi är ikapp med de gamla utbetalningarna till slutet av 2019. Det gäller även övriga jordbrukarstöd. Parallellt med de gamla stöden kommer vi att handlägga 2019 års ansökningar.

Vad hindrar slututbetalningarna?

Det som stoppar slututbetalningarna är främst att åtagandet måste vara beslutat. Även här har vi problem med datasystemet. Ändringsärenden måste handläggas vilket gör att slututbetalningen försenas. Dessa ärenden måste hanteras i kronologisk ordning om det finns ändringsärenden flera år i följd.

En ändring behöver göras till exempel när

- › block har bytt identitet
- › om arealerna har ändrats genom att blocken har ändrat storlek
- › när nya block har lagts till
- › när block tagits bort i åtagandet

En arealändring på 0,01 ha kräver att vi handlägger ett ändringsärende. Har det varit kontroll på ansökan behöver vi även räkna fram eventuella avdrag manuellt. Vi har nyligen fått mallar från Jordbruksverket för att utföra den handläggningen, men det är tidskrävande.

Utbetalningar av gamla stöd sker löpande

Utbetalningarna sker löpande varje vecka. Så snart ett ärende är klart skickas underlaget till Jordbruksverket som normalt betalar ut stödet inom 1-2 veckor.

Vi räknar med att kunna betala ut 2019 års stöd enligt plan i slutet av året. Det innebär att delutbetalning på 75 % av miljöersättningar och ersättningar för de ekologiska stöden börjar betalas ut i oktober 2019. Direktstöden (gårdsstöd, förgröningsstöd, nötkreatursstöd och stödet för unga jordbrukare), ersättning för restaurering av betesmarker och slätterängar, och ersättning för skötsel av våtmarker och dammar börjar betalas ut i december 2019.

Vi är väl medvetna om det pressade ekonomiska läget för lantbrukarna, speciellt efter torkan 2018. Vi jobbar hårt för att bli klara med handläggningen av gamla ärenden och är tacksamma för ert tålamod. ■

TEMA: KLIMATANPASSNING

Kolbindande jordbruk

Holistic management eller Regenerativt jordbruk är exempel på brukningsmetoder som syftar till att stärka de lokala ekosystemen samt att binda mer koldioxid i marken. Precis som havet och skogen så är matjorden en enorm kolsänka. Genom att gynna de processer som binder mer kol i marken kan detta minska mängden koldioxid i atmosfären och därmed bromsa klimatförändringarna.

Text: Jenny Askenfelt, jenny.askenfelt@lansstyrelsen.se | Foto: Lars Jansson

Jordbruket nyckeln för att bromsa klimatförändringarna

Livsmedelsproduktion är beroende av en mängd ekosystemtjänster såsom pollinering, rening av luft och vatten, fotosyntes och klimatreglering. För att bygga ett klimatsmart lantbruk behöver bruksformerna inte bara använda sig av de lokala ekosystemtjänsterna, utan även gynna och stärka dem. Genom rätt brukningsmetoder kan jordbruket också lagra mer koldioxid.

Hur lagras då koldioxiden i marken? Genom fotosyntesen så absorberar växten koldioxiden och bryter upp kol- och syreatomerna med hjälp av vatten. Syret återförs till luften men kolet används för att bygga upp växten

Fakta/Brukningmetoder

Brukningmetoder som kan förbättra bindning av koldioxid i marken är: förlängd växtsäsong, användning av biokol, plöjningsfri odling, växelvis odling eller betesdrift som bidrar till att öka jordens mullhalt. Även val av gröda kan ha stor betydelse, växter med stor rotmassa bidrar till bördighet, ökad mullhalt och förbättrad struktur.

och det omgivande mikrolivets biomassa. Hur länge kolet sedan lagras i marken beror på jordmån, jordart, klimat, växtlighet och mikroliv men även brukningsmetod. Alltför intensiva brukningsmetoder kan försvaga jordens lagringsförmåga. En näringsfattig mark släpper ut koldioxid medan en mer porös och mullhaltig jord lagrar den. Hög mullhalt har också en rad andra fördelar såsom bättre förmåga att hålla kväve och andra näringsämnen samt vattenreglerande förmåga. Forskning har visat att gödslade vallar är den gräsmark som har högst kolinlagringsförmåga.

Roterande betesbruk

I en betesdrift som syftar till att öka kolinlagringen är det extra viktigt med en balans mellan besättning och tillgänglig mark. När djuren får det mesta av sitt foder på bete samt har en grovfoderbaserad foderstat så kan vallen bidra till att den koldioxid som binds i marken motsvarar de växthusgaser, såsom metan och lustgas, som djuren släpper ut. Dessutom minskar energiförbrukningen för skörd och transport av foder. Det finns även forskning som visar att förlust av ammoniak kan minska om den tas om hand av mikroorganismer direkt på betet. I det roterande betesbruket får djuren beta

intensivt på en begränsad yta under en kort period, gräset får aldrig betas ända till roten. Genom att använda mobila stängsel flyttas sen djuren efter en halv till en dag. När gräset får återhämta sig så stimuleras fotosyntesen och mer koldioxid kan tas upp och lagras av växten. Metoden bidrar också till att bygga upp jordens bördighet, vilket förbättrar markens förmåga att behålla vatten och näring samt gynnar mikrolivet.

Plöjningsfritt jordbruk

Inom de flesta jordbruk plöjs eller harvas jorden för att vända ner skörderester, bekämpa ogräs samt förbereda jorden för sådd. Men när marken vänds upp och kommer i kontakt med syre, så ökar nedbrytningstakten av döda organismer, och kolet som bundits i marken omvandlas och avges som koldioxid till atmosfären.

Ny forskning visar att plöjningsfri odling kan öka jordens kolinlagring, och enligt Jordbruksverket tillämpades plöjningsfritt jordbruk på ungefär 25 procent av Sveriges åkrar under 2016. Hur mycket kol som kan lagras genom metoden skiljer sig beroende på klimat.

Plöjningsfri odling kan delas in i två olika metoder: Den första är direktsådd då jorden inte bearbetas alls. När det är dags för sådd

TEMA: KLIMATANPASSNING

Betesmarkernas och slätterängarnas klimatnytta

Betesmarker och slätterängar lagrar in en viss mängd kol i marken, men skötsel av dessa marker gör störst nytta för hotade arter och för att synliggöra kulturmiljövärden.

Text: Malin Almquist, malin.almquist@lansstyrelsen.se och Johan Moberg, johan.d.moberg@lansstyrelsen.se

Åker, skog och betesmark lagrar in kol både i växtens biomassa och i marken. När kol i luften lagras in i biomassa och i marken, stannar kolet där länge och bidrar inte till klimatförändringarna.

Betesmarker och slätterängar i Sverige

I Sverige lagrar betesmarker mindre kol än åkervall, men mer än åker med aktiv växtodling. Det beror på att gräset på gödslade åkervallar växer snabbare än på betesmarker. Hos åkermarker med aktiv växtodling medför plöjning att kol avges. Hårt betade betesmarker lagrar in mindre kol än extensivt betade marker.

Inga studier har gjorts på skogsbetesmarker, men en skog som står kvar fortsätter att lagra ned kol i marken i samarbete med bland annat svampar. Det samarbetet kallas svamprot, eller mykorrhiza. Svampen ger träden mineral och näring i utbyte mot socker, som trädet producerar i fotosyntesen. Sockret består av kol, och mycket av kolet stannar i marken.

Kors klimatpåverkan, genom metangasutsläpp, diskuteras ofta. Men det är svårt att jämföra dessa utsläpp med hur mycket kol som betesmarkerna lagrar in, eftersom

många nötkreatur i Sverige inte betar i värdefulla naturbetesmarker. Den största nyttan med att sköta naturbetesmarker och slätterängar är framför allt att en hög biologisk mångfald och höga kulturmiljövärden gynnas.

Viktiga ekosystemtjänster

Ekosystemtjänsterna från odlingslandskapet är en grund för vår matproduktion och livsmiljö. Aktiva lantbrukare är en förutsättning för att odlingslandskapet ska kunna leverera ekosystemtjänster till oss människor. Den tydligaste ekosystemtjänsten som naturbetesmarkerna levererar är livsmedel som spannmål, kött- och mejeriprodukter.

Övriga ekosystemtjänster som naturbetesmarker bidrar med är bland annat pollinering, bevarande av livsmiljöer för en mängd växt- och djurarter, bevarande av kulturarv, bibehållandet av genetiska resurser, vattenrening, produktion av produkter till både människa och djur, kvalitet för rekreation och turism, kolinlagring samt skadedjurskontroll. Artutrotning är en förlust för ekosystemen, samhället, ekonomin och vår kultur. ■

dras små skåror upp där fröna petas ner. Detta är fortfarande en ganska ovanlig metod i Sverige. Den andra metoden är reducerad jordbearbetning. Inte heller då plöjer man marken, utan istället bearbetas jorden ner till endast 5–10 centimeter.

Det finns en del utmaningar med plöjningsfritt jordbruk. Då jordbearbetningen inte finns att tillgå för att motverka ogräs och andra skadegörare, kan det öka behovet av kemisk ogräsbekämpning. Men det finns andra metoder att ta till; att så in mellangrödor för att konkurrera ut ogräset eller använda sig av täckodling. Genom att hålla marken bevuxen ökar också fotosyntesen och därmed kolinlagringen. Bevuxen mark bidrar också till minskad avdunstning vid långvarig torka.

Lantbrukaren sparar både tid och bränslekostnad med metoden, och dessutom minskar användandet av fossila bränslen.

På vissa jordar kan det vara svårare att odla plöjningsfritt; de kan behöva bearbetning med jämna mellanrum för att inte bli för kompakta. Försök visar dock att det kan fungera att reducera bearbetningen under några år och sedan bara plöja ibland. Så småningom stabiliseras jorden och bibehåller en bra struktur. ■

Fakta/Betesmarkers kolinlagring

- › Svenska naturbetesmarker lagrar i snitt in 30 kg kol/ha/år, vilket motsvarar mindre än 5 % av utsläppen från djurhållning
- › Trädklädda betesmarker lagrar in mer kol
- › Djurhållningen stod 2013 för ca 10 % av utsläpp av växthusgaser i Sverige
- › I Södermanland finns idag ca 17 000 ha betesmark och slätteräng

Källa: Jordbruksverket Rapport 2010:25 och Rapport 2013:1

Utfodringsförbud i nya våtmarker

Syftet med en våtmark i jordbrukslandskapet är inte bara att den ska gynna biologisk mångfald eller vara en vacker plats att besöka, utan också att den ska rena tillrinningsvatten från jordbruksmarker i området. Syftet påverkas negativt av utfodring i våtmarken och därför är utfodring förbjudet i nyanlagda våtmarker.

Text och foto: Martin Tärning,
martin.tarning@lansstyrelsen.se

Det är strängt förbjudet i nyare våtmarker att sätta ut djur, till exempel änder för att jaga, och att utfodra djur. Det gäller alla nyanlagda eller restaurerade våtmarker som ingår i nytt åtagande i det nuvarande landsbygdsprogrammet 2014–2020.

Syftet med en våtmark i jordbrukslandskapet är till stor del att rena det tillrinnande vattnet från överskott av kväve och fosfor som kommer från jordbruksmark uppströms. Vattnet ska sedan i så renad form som möjligt rinna ut i nedströms vattendrag och vattenreservoarer. Det handlar ofta om sjöar där vi vill bada eller hämta vårt dricksvatten, för att nämna några delar kring övergödningsproblematiken.

Man gör hela systemet en otjänst om extra näring tillförs exempelvis via utfodring eller dumpning av gödsel i en våtmark. Tillskottsutfodring i angränsande mark utan stängsel mot våtmarken kan innebära samma problem, eftersom djuren övergöder på liknande sätt. Hur stor påverkan är, får avgöras från fall till fall, så informera länsstyrelsen om förutsättningarna i våtmarkens grannblock innan du ansöker om åtagande i våtmarken.

Om du vill anlägga en våtmark och planerar att sätta ut och/eller utfodra fågel, får du avstå från att söka miljöersättningen. Marken kan ändå bli godkänd som våtmark men berättigar inte till åtagande eller ersättning, som annars ligger på minst 4 000 kronor per hektar och år. I SAM-ansökan anger du grödkod 82 på skiftet men utan att ange någon areal. All jordbruksmark ska deklarerars även om du inte söker stöd för den. För undantag kring utfodring i nyanlagda våtmarker, kontakta länsstyrelsen. ■

Här ser vi varianter av typiska utfodringsplatser. Under fältbesök vid en våtmark med nysökt åtagande men med utfodring, underkänner länsstyrelsen miljöersättningen omedelbart och blocket blir ej stödberättigande.

Ansök
senast
11 april

Restaurering av betesmarker och slätterängar

Behöver du mer fodermarker? Har du en gammal igenvuxen betesmark eller ett skogsbete som inte betats på många år? Då kan du ansöka om miljöersättningen för restaurering.

Text: Malin Almquist, malin.almquist@lansstyrelsen.se och Johan Moberg, johan.d.moberg@lansstyrelsen.se
Foto: Johan Moberg

Du söker miljöersättningen för restaurering direkt i SAM Internet. Rita ett nytt block på vit mark, välj grödkod 95 samt ansök om ett Åtagande för restaurering. Åtagandet är femårigt och ersättningen är 3 600 kr/ha och år.

- › Marken ska kunna restaureras till antingen: Betesmark med särskilda värden, Slätteräng med särskilda värden, Skogsbete, Gräsfattig mark eller Mosaikbetesmark.
- › Marken får inte ha ingått i ditt åtagande för betesmarker och slätterängar under perioden 2007–2014. Men om någon annan lantbrukare haft marken i ett åtagande, kan du söka restaureringsersättningen.
- › Du får påbörja huggningen först när ansökan om restaurering kommit in till länsstyrelsen, ett fältbesök utförts, samt

att länsstyrelsen lämnat ett skriftligt besked om att du får börja.

- › Du får däremot gärna stängla in och beta området under ansökningstiden.
- › Slututbetalning av restaureringen, det sista året i åtagandeperioden, görs efter att länsstyrelsen slutbesiktat marken i fält och fastställt en markklass.
- › Marken ska uppfylla aktivitetskravet i gårdsstödet och/eller markklassen och skötas enligt villkoren för aktivitetskravet i fem år från och med att restaureringen har avslutats.

Sista datum för SAM-ansökan 2019 är 11 april. ■

Är du osäker på om en mark är lämplig att omvandla till betesmark går det bra att kontakta länsstyrelsens rådgivare:

Malin Almquist, 010-223 43 66
Johan Moberg, 010-223 43 45

Nu startar ängs- och betesmarks- inventeringen

Text: Ulrika Hägertorp,
ulrika.hagertorp@lansstyrelsen.se
Foto: Lars Jansson

Ängs- och betesmarksinventeringen är en riksomfattande inventering av värdefulla betesmarker och slätterängar som utförs av Jordbruksverket och länsstyrelserna. I inventeringen samlas information om vilka natur- och kulturvärden som finns på marken såsom flora, fauna, träd, buskar och kulturlämningar. Resultatet från inventeringen utgör en viktig dokumentation om tillståndet i våra naturbetesmarker och slätterängar.

I år pågår ängs- och betesmarksinventeringen från maj till och med oktober. En del av de marker som inventerades mellan åren 2002–2004 kommer att återbesökas för att se eventuella förändringar, men främst är det helt nya marker som aldrig har varit med i inventeringen tidigare som kommer att besökas. Oftast är det ängar och betesmarker där det finns indikationer på höga natur- och/eller kulturvärden, till exempel marker med miljöersättning för särskilda värden. ■

Har dina marker blivit utvalda?

Om dina marker blivit utvalda till inventeringen ringer alltid länsstyrelsen till dig före ett fältbesök. Det är frivilligt att vara med i inventeringen.

Alla inventeringar som genomförts i landet finns att se i Jordbruksverkets databas TUVA, www.jordbruksverket.se/tuva

TEMA: KLIMATANPASSNING

ÅRETS MJÖLK- BONDE

Christina och Ulf Winblad
från Womtorps Lantbruk.

Hej, Womtorps Lantbruk, som tog emot utmärkelsen Årets Mjölkbonde 2019 på Växadagarna i Jönköping!

Intervju: Johan Moberg | Foto: Linda Grimstedt, Tidningen Husdjur

Det här numret av Aktiv Landsbygd har tema klimatanpassning.

Vad har ni för tankar om klimatförändringarna och 2018 års torka?

– Vi går nog mot ett extremare väder, men är inte beredda att säga att vi kommer att behöva leva med extremväder hela tiden. Vi har haft mycket variationer med torra och blöta år förr, även om förra året var extremtorrt.

Hur hanterade ni 2018 års torka?

– 2018 började vi direkt efter första skörd att samla in foder från vändtegar och trädor. Vi köpte ersättningsfoder till korna redan från och med midsommar, och skördade helsäd och sådde om så vi kunde ta en andra helsädeskörd i oktober. Vi körde in 180 ton mer halm och ammoniakbehandlade 140 ton halm för foder.

Vi flyttade mycket djur för att kunna utnyttja betet bättre, och vi nystängslade fällor om ungefär 15 ha. Vi flyttade mycket djur, men putsade inte så mycket i gengäld. Men det är dyrt att köra runt djur på småmarker för att hävda dem och ha foder.

Det är farligt att luta sig tillbaka och tro att allt löser sig av sig självt. Den stora farhågan var om vi gjorde tillräckligt och i tid. Vi hade tur med rejält med regn i augusti.

Med tanke på rådande klimatförändringar, har ni krisplan för kommande extremväder, såsom torka eller regn?

– Vi kommer att säkerhetsställa vattentillgången genom att borra en ny brunn, för vi är rätt vattenkrävande. En utmaning är att korna får den svalka som de behöver. Det finns ingen erfarenhet i Sverige att bygga anläggningar för extremvärme.

Vi ser att det finns bevattningsbehov och det är nog den enskilda saken som skulle vara mest lönsam att satsa på, för vallen har alltid någon gång under växtperioden behov av vatten. Men vi ser idag att det är praktiskt omöjligt på grund av arrondering och brist på vattendrag. Möjligen skulle någon damm kunna uppföras i framtiden men då endast bevattning till mycket begränsad areal.

Om vädret ändras permanent får vi odla andra grödor.

Vilket stöd skulle ni vilja ha från andra aktörer och från myndigheter i arbetet för klimatanpassning?

– Om vädret ändras permanent kommer vi att behöva praktisk forskning runt växtförädling och ombyggnationer. Mitt i torkan är det viktigt att myndigheter och organisationer är snabba och reagerar med stöttning på sina sätt. Ett bra exempel är när

länsstyrelsen gjorde ett undantag från skörd av trädor i somras (reds anm: Länsstyrelsen i Södermanlands län och Jordbruksverket gjorde generella undantag mot förbud att skörda trädor och skyddszoner enligt gällande regelverk).

Vad gör ni för att gynna biologisk mångfald och kulturmiljövärden på era marker?

– Vi håller betande nötkreatur i hagarna, både de marker som har åtagandeplan och inte. Vi följer de åtagandeplaner som finns. Kossorna bidrar till biologisk mångfald och ett öppet landskap. Där ser vi en stor utmaning i vildsvin och annat vilt som kan göra det mindre lönsamt att ha djuren på vissa betesmarker.

Torkan kan ha fått en del producenter att sluta för att det blir för mycket, och då är det färre som håller landskapet öppet. Det kan också avskräcka yngre förmågor. Torkan har ju kostat, för all produktion från spannmål och kött till mjölk. ■

Fotnot: Priset Årets mjölkbonde delas ut av Växa Sverige och LRF Konsult.

Koll på stödet: **Extra djuromsorg för får**

Kontroller har senaste åren visat att många söker stödet Extra djuromsorg för får, utan att uppfylla villkoren. Vi vill därför informera dig om vad som gäller.

Text: Christina Erdtmann Johansson, christina.erdtmann.johansson@lansstyrelsen.se | Foto: Lars Jansson

Ersättning för extra djuromsorg för får söks hos och handläggs av Jordbruksverket men länsstyrelsen utför kontrollerna. Villkoren omfattar en hel del dokumentation. Om du inte uppfyller de villkor som krävs, så görs ett avdrag på ersättningen. Vid kontroll av "Färpengen", görs samtidigt en registerkontroll och djurskyddskontroll. Då kontrolleras

märkning, journalföring och rapportering, samt att du uppfyller villkoren för djurens välbefinnande och stallmiljö. Så även om ersättningen i sig inte är kopplat till tvärvillkoren, kan du komma att få avdrag på alla dina jordbrukarstöd om länsstyrelsen påträffar avvikelser i register-, eller djurskyddskontrollen, så kallade tvärvillkorsfel. ■

Dokumentation som ska finnas är:

- › **En produktionsplan** som innehåller avelsplan, mottagningsrutiner, klippning och klövvård, hullbedömning, lamning, betesplanering, avvänjning och könsgruppering, slakt och försäljning.
- › **Foderinventering.** Beräkning av hur mycket foder som finns hemma och hur mycket som kommer gå åt.
- › **Foderanalys.** Analysera energi- och proteininnehåll i minst ett parti grovfoder hos ett ackrediterat laboratorium. På www.swedac.se kan du se vilka som är ackrediterade. Faktura ställd till dig ska uppvisas vid kontroll.
- › **Foderstater** för låg- och högräktighet samt digivning eller tre foderstater beräknade efter hullbedömningar om man inte sysslar med avel.
- › **Hullbedömning** på individnivå vid minst tre tillfällen fördelade över året.
- › **Mottagningsrutiner** för djur som du tar in i din besättning. De ska hållas åtskilda från dina andra djur i minst tre veckor.
- › **Spara all dokumentation** som krävs för ersättningen under det år som ansökan avser samt det efterföljande året. Åtagandet är ettårigt och villkoren gäller under hela det år du sökt ersättning och åtagandet startar 1 januari det aktuella året. Mer om stödet kan du läsa på www.sjv.se.

TEMA: KLIMATANPASSNING

Så påverkas vattensituationen när temperaturen stiger

Under sommaren 2017 och 2018 upplevde Södermanland två extremt torra somrar. Jordbruket drabbades hårt och grundvattennivåerna i länet sjönk. SGU (Sveriges Geologiska Undersökning) varnade för att de låga nivåerna kunde leda till vattenbrist. Flera kommuner valde att införa bevattningsförbud, som en åtgärd för att spara på vattnet.

Text: Anna Forslund

Är det här händelser som vi får räkna med framöver som en konsekvens av klimatförändringar? Och hur anpassar vi oss till en mer osäker tillgång på vatten?

Klimatförändringens påverkan på vattentillgången

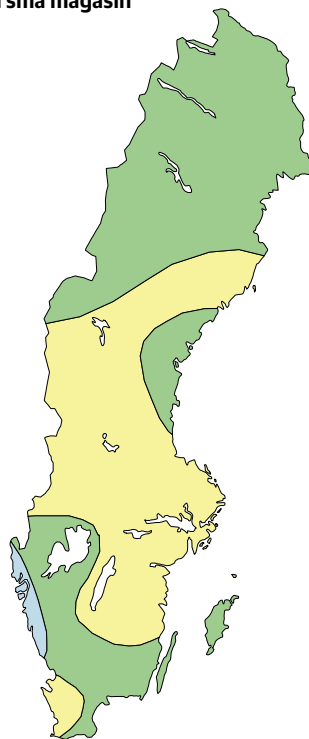
SMHI:s klimatprognoser för länet visar generellt en ökad vattentillgång över året. Mer regn men under kortare och mer intensiva perioder och framförallt under vintermånaderna. Tillgången på vatten blir mer oförutsägbar och vi kan förvänta oss längre och mer extrema torrperioder men också perioder av kraftig nederbörd och översvämningar. Extrema väderhändelser som värmeböljor, torka, skyfall, stormar, höga flöden och översvämningar påverkar tillgången på rent dricksvatten. Brunnar kan sina och kvalitén på vattnet kan försämrans med en ökad spridning av miljögifter och hälsofarliga mikroorganismer.

Vad gör länsstyrelsen?

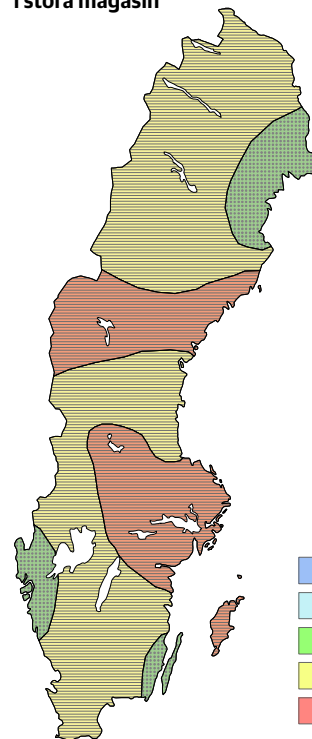
Länsstyrelsen samordnar, informerar och stödjer länets invånare och kommuner vid en vattenbristsituation. Stora uttag av vatten ska anmälas till länsstyrelsen och vid en bristsituation kan tillstånd behöva regleras för att säkra att dricksvatten samt vatten till viktiga näringar prioriteras först.

Grundvattennivåns avvikelse i februari 2019

Grundvattennivåer i små magasin

Grundvattennivåer i stora magasin

SGU:s mätningar för februari visar på mycket låga nivåer i de stora grundvattenmagasinen. De låga nivåerna beror på nederbördsunderskott under de senaste 1-2 åren.

Ny guide!

Upptäck fler naturreservat!

Snart kommer utflyktsguiden "50 utflykter i sörmländsk natur". Finns från 9 april på turistbyråer och på länsstyrelsens webbplats.

Klimatscenarier för Sverige och Europa på smhi.se

På SMHI.se finns klimatscenarier för Sverige och Europa. Här kan du få information om klimatscenarier och se vad som händer med temperatur, nederbörd och vind fram till år 2100.

<http://www.smhi.se/klimat/framtidens-klimat/klimatscenarier>

Länsstyrelsen arbetar med att övervaka kvaliteten på vattnet i länet och att stödja åtgärder för att återskapa naturliga miljöer som bättre kan stå emot klimatförändringar. Med en osäker framtida tillgång på vatten blir det oerhört viktigt att värna och skydda de resurser vi har i dag. Att minska utsläpp av miljöfarliga ämnen till sjöar och vattendrag samt att säkerställa ekosystemtjänster. Mycket handlar om att skapa motståndskraftiga och robusta miljöer som kan buffra och stå emot de påfrestningar som klimatförändringar innebär.

Långsiktigt arbetar länsstyrelsen med att ta fram en vattenförsörjningsplan för länet. Planen ska tala om var vattenresurserna och behoven finns – nu och i framtiden. I det arbetet ingår att titta på möjliga reservvattentäkter och säkerställa att befintliga uttag är skyddade för att säkra att vattnet fortsätter att hålla god kvalitet. Det positiva är att länet har gott om ytvattenresurser. Flera stora sjöar och vattendrag inom länet skulle kunna fungera som dricksvattentäkter och reservvattentäkter. Länsstyrelsen har sedan 2014 en regional handlingsplan för klimatanpassning med åtgärdsförslag som bland annat innefattar en regional vattenförsörjningsplan. Sedan 2018 finns en ny förordning där myndighetens arbete med klimatanpassning utökas och skärps.

Mycket behöver göras. Även med en väldigt snabb omställning och kraftig minskning av koldioxidutsläpp så kan de senaste årens torka vara det "nya normala" som vi behöver anpassa vårt samhälle till. ■

TVÅ NYA NATURRESERVAT

Marsjön och Långaedet är två nya naturreservat.

Text: Ingrid Nilsson och Fredrik Enoksson | Foto: Ingrid Nilsson

Marsjöns naturreservat i Flens kommun är cirka 80 hektar stort och ligger öster om Blacksta. Det är ett myrområde där det går att överblicka hela spektrat av igenväxningsfaser som visar hur en sjö naturligt växer igen och övergår till att bli sumpskog.

Området utgörs i huvudsak av två öppna tjärnar omgivna och åtskilda av vidsträckt vitmossegungflyn. På fastmarken kring vitmossegungflyna finns skogspartier av olika karaktärer.

Flera åtgärder är planerade i området. Bland annat ska äldre stora tallar frihuggas för att skapa bättre förutsättningar för den ovanliga skalbaggen reliktböck, vilken gynnas av äldre solbelysta tallar. Tidigare har det passerat en spång över myren. En ny spång ska anläggas på samma plats vilket kommer göra det enklare att ta sig till en utsiktsplats och även till lämningarna av det övergivna torpet Udden.

Långaedets naturreservat i Strängnäs kommun är ca 170 hektar stort och ligger vid Markvikarna. Skogen i reservatet består till största delen av mager hållmarkstallskog, men även bördiga granskogar och lövskog finns i området. De branta dalsidorna och den bitvis smala sjön gör området spektakulärt och mycket välbesökt.

Flera rödlistade arter och signalarter har påträffats, exempelvis fjärilen fetörtsblåvinge. Den lever i anslutning till reservatets solexponerade klippor i sydsydvästläge. Under de senaste 30 åren har fjärilen minskat kraftigt i Sverige och är i dag rödlistad och klassad som starkt hotad. Artens starka minskning anses främst bero på igenväxning av klippterräng i gynnsamt vindskyddade områden och att den har svårt att spridas mellan de alltmer isolerade populationerna.

Planerade skötselåtgärder för att gynna fetörtsblåvingen är bland annat att hindra igenväxning av lämpliga klippbranter och att hålla spridningskorridorer öppna för att underlätta för fjärilen att söka sig till nya områden. Vidare planeras utplantering av lämpliga värdväxter (exempelvis kärleksört) för larverna. ■

Mer information om reservaten finns på www.lansstyrelsen.se/sodermanland

Kontaktpersoner på länsstyrelsen är: Ingrid Nilsson (Marsjön) 010-223 43 07

Fredrik Enoksson (Långaedet) 010-223 43 50

Marsjöns naturreservat i Flens kommun.

Inventering i Södermanland:

VARG OCH LODJUR

I **Södermanland inventeras** förekomst av kungsörn, varg och lodjur. Björnen och järven befinner sig vanligtvis norr om Södermanland. Inventeringen av varg och lodjur börjar i oktober och pågår till och med februari för lodjur och till och med mars för varg.

Text: Lovisa Häggström | Foto: Länsstyrelsen i Södermanlands län

Resultat

När detta skrivs pågår fortfarande inventeringen. Uppgifterna är preliminära, rapport med fastställda resultat publiceras av Naturvårdsverket sommaren 2019.

Varg

Länsstyrelsen har vintern 2018/2019 spårat och identifierat två vargar av olika kön i Ärlareviret som ligger i området mellan Eskilstuna/Flen och Strängnäs/Stjärnhov. Två andra vargar av olika kön är identifierade i Sjungdareviret som delas mellan Södermanlands och Stockholms län. I Södermanland har spillning av vargarna återfunnits i området från länsgränsen norr om Gnesta till området Strängnäs/Stjärnhov.

Ett par spårningar har gjorts utanför reviren vilket kan tyda på att så kallade vandringsvargar (unga vargar som ännu inte har revir) rör sig och/eller har rört sig i länet under vintern. Vargar kan röra sig mycket långa sträckor på kort tid. Den varg som befann sig på en plats en dag kan vara flera mil därifrån nästa dag.

Lodjur

Under många år har antalet kvalitets-säkrade familjegrupper (hona med ungar) i Södermanland varit mellan 1–3. Med hjälp av omräkningsfaktor motsvarar detta ca 5–18 lodjur i länet. Vintern 2018/2019 har en föryngring kvalitetssäkrats, detta i ett område mitt i länet. ■

Praktisk inventering

Under inventeringen vill länsstyrelsen fastställa vilken art, hur många och vilken social status djuret har. Social status betyder till exempel att man vill ta reda på om djuret är vuxet eller unge, om de markerar revir eller ej, och om det är en varghona kan man ibland urskilja löpblod. Den största delen av inventeringen gör fältpersonal genom spårning på snö. Ibland kan man behöva spåra ganska långt för att kunna säkerställa social status.

Eftersom snöperioden ibland är kort utarbetas metoder för att inventera rovdjur med hjälp av viltkameror. Varg går att inventera med hjälp av spillningsinventering på barmark. Då samlas vargspillning in från länet och efter analys kan DNA klargöra släktskapsförhållanden och man kan följa varje vargrevirs utveckling och social status. ■

Lodjur. Bild tagen i Södermanland.

BÄVERN ÖKAR I LÄNET

Bävern har, efter att ha varit helt utrotad, åter etablerat ett livskraftigt bestånd i landet.

Text: Viktor Tylstedt, vilthandläggare | Foto: Thomas Karlsson

Bäverns dammbyggnader utgör en naturlig och mycket viktig funktion i landskapet och för biologiska mångfalden, men kan också leda till konflikter. Länsstyrelsen har som uppgift att hjälpa till när problem uppstår, bland annat genom att bevilja tillstånd att riva dammar och fånga bävrar i fälla.

Bävern var vid slutet på 1800-talet helt utrotad i Sverige som resultat av ett för högt jakttryck. Pälsen och den starkt eftertraktade bävergällan gjorde bävern till ett mycket värdefullt jaktbyte. Bävergällan är ett sekret som består av koncentrerad bäverurin. Bävern själv använder sig av gällan för att markera revir, men människan har historisk sett använt den för att bland annat lindra feber, tandvärk, magproblem och epilepsi, samt som ingrediens i parfym m.m. Efter inplantering av norska bävrar har arten återhämtat sig och spridit sig till större delen av landet. Idag utgörs Sveriges bäverstam av över 100 000 individer.

Bäverns påverkan

Bävern har i årtusenden påverkat landskapet genom att fälla träd, dämna vattendrag och bygga hyddor, en påverkan som är

nödvändig för viktiga ekologiska funktioner och biologisk mångfald. Bäverdammarna skapar våtmarker, vilka är bland de mest artrika miljöerna i Sverige och står för många värdefulla ekosystemtjänster. Bävern och dess fördämningar är dock inte alltid endast en tillgång. Ibland uppstår konflikter mellan bäverns aktiviteter och människans intressen. När vattendrag däms upp blir det ofta översvämningar som kan orsaka allvarliga skador på bland annat vägar, skog, jordbruksmark och hus.

I Södermanland får den som har jakträtt jaga bäver mellan 1 oktober och 10 maj och markägare får riva bävrars dammbyggnad mellan 1 maj och 31 augusti. Om en situation uppstår där bävrar riskerar att orsaka allvarlig skada på din egendom under den period då bävern är fredad eller då bävrars dammbyggnad inte får förstöras, kan du behöva vända dig till länsstyrelsen. Länsstyrelsen kan bevilja tillstånd till skydds jakt och till att bävrars boplatser och dammbyggnad förstörs. Tillstånd till sådana åtgärder under tiden 1 september – 30 april får dock bara lämnas om det är absolut nödvändigt för att förhindra allvarliga

skador. Anledningen till denna restriktion är att bävern är beroende av att hyddan för att klara vintern. Hyddans ingång måste vara täckt av vatten under årets kalla månader, eftersom vattnet isolerar mot kyla. Om dammen tas bort och vattennivån sjunker, leder det sannolikt till att bävrarna fryser ihjäl.

Fällfångst för att förebygga skada

Att fånga bäver med slagfälla är en effektiv jaktmetod, men fällorna är inte selektiva och det går inte att utesluta risken att oönskade djur fastnar i fällan. Länsstyrelsen är därför särskilt restriktiv till fångst med slagfälla i områden med utterförekomst. Eftersom det är viktigt att slagfällorna används på rätt sätt krävs särskild utbildning för att få använda dem. Det behövs också ett tillstånd från länsstyrelsen för att sätta upp slagfällor på den specifika fastigheten där de ska användas. Innan länsstyrelsen ger tillstånd till slagfällor ska sökanden ha försökt ombesörja problemen med andra förebyggande åtgärder, såsom fångst med levande fångstfällor och/eller ordinarie jakt. ■

Tillsammans för en ökad livsmedelsproduktion

NY REGIONAL LIVSMEDELS- STRATEGI

TEMA: KLIMATANPASSNING

Arbetet med den nya strategin, som sträcker sig från jord till bord och tillbaka igen, är nu klart. Strategin ska öka den sörmländska livsmedelsproduktionen och leda till ökad hållbarhet, lönsamhet och tillväxt.

Text: Karin Larsson, karin.larsson@lansstyrelsen.se
Foto: unsplash.com och Marie Lönneskog Hogstadius

Under 2018 har länsstyrelsen, Regionförbundet Sörmland (numera Region Sörmland) och LRF Södermanland tillsammans arbetat för att ta fram en regional livsmedelsstrategi. Det resulterade i en strategi som sträcker sig mellan 2019 och 2030 och en tillhörande handlingsplan som gäller 2019–2021. Strategins övergripande syfte är att livsmedelsproduktionen till år 2030 ska ha ökat betydligt, vara hållbar och ge möjlighet till tillväxt och ökad lönsamhet. Lanseringen av den färdiga strategin skedde den 13 februari på Sörmlands museum på ett event med över hundra deltagare.

Den regionala livsmedelsstrategin ska bidra till att nå målen i den *Nationella livsmedelsstrategin* från 2017. Den ser över vilka möjligheter och utmaningar som är specifika för Södermanland och vilka insatser som är viktigast just här för att kunna öka livsmedelsproduktionen. För att öka livsmedelsproduktionen krävs en mängd spridda insatser längs hela livsmedelskedjan. Bland de insatser som beskrivs i handlingsplanen finns till exempel aktiviteter som ska förstärka länets gastronomiska profil, vidareutveckla dialogen mellan myndigheter och företag, eller undersöka hur mer areal av åker- och betesmark kan tas i bruk i länet.

TEMA: KLIMATANPASSNING**Lokalt grepp om övergödningen!**

Text: Klas Fredriksson | Foto: Jerry Persson, NVVF

Dags för ett lokalt grepp om övergödningen! Nu görs en stor nationell 2-års satsning av Havs- och Vattenmyndigheten på lokala åtgärdssamordnare. Dessa samordnare blir kopplade till främst lantbruksåtgärder som minskar övergödningen inom 20 pilotområden i Sverige. Ett av de 20 pilotområdena är Svärtaåns och Nyköpingsåns avrinningsområde. Nyköpingsåarnas Vattenvårdsförbund (NVVF) ska nu tillsammans med Länsstyrelsen i Södermanlands län, Greppa Näringen och LRF, hjälpa bland annat lantbrukare att hitta effektiva åtgärder som minskar övergödningen samtidigt som de ger lantbrukaren ett mervärde.

NVVF har nyligen anställt en vattenstrategisk rådgivare som ska hjälpa vattengrupper och lantbrukare att komma igång med bra övergödningsåtgärder. NVVF hjälper till med enklare utredningar, ansökningar och kontakten med länsstyrelsen.

– Om vi fortsätter med ”business as usual” kommer vi inte att kunna nå Vattendirektivets mål om en god vattenkvalitet till 2027. Åtgärdstakten är idag för långsam och åtgärderna är alldeles för få. Säger Anneli Carlén, verksamhetsledare på NVVF.

Anneli Carlén, verksamhetsledare på NVVF.

– Vår erfarenhet är att ett lokalt engagemang är det bästa sättet att tackla övergödningsfrågan på. Vi tror på att jobba lokalt, direkt med bland annat lantbrukarna. De känner sina marker bäst och tillsammans får vi till de mest effektiva åtgärderna. Vi strävar efter ett lokalt win-win arbete! ■

Låter det spännande eller har du funderingar?

Hör av dig till NVVF:s vattenstrategiska rådgivare Jenny Johansson, jenny.nvvf@gmail.com

Klimatanpassning i livsmedelsstrategin

Klimatfrågan är ständigt aktuell när vi talar om livsmedelsproduktion. Ett ämne som tas upp i strategin är hur vi kan effektivisera vår livsmedelsproduktion så att klimatpåverkan minskar. Här kan till exempel gräs- och betesmarkernas potential som kolsänkor bli viktig. Andra områden kan vara klimatsmarta lösningar för uppvärmning av växthus eller att sluta näringskretsloppet. Arbetet med att minska klimatpåverkan rör hela kedjan och kräver gemensamma tag. Ett exempel på detta är matsvinn. Kan vi minska svinnet i varje led kan vi också minska vår klimatpåverkan.

Ett annat viktigt område att arbeta med är beredskapen inom livsmedelsproduktionen. Det kan dels handla om kris- eller krigsberedskap, men även hur vi kan hantera förändrade produktionsförutsättningar när klimatet förändras. Insatser här handlar om att bygga en ökad resiliens inom hela livsmedelskedjan så känsligheten för störningar minskar, till exempel genom att se över kritiska beroenden. Det kan vara bevattningsdammar i jordbruket för att hantera långvarig torka, eller att hitta lokala alternativ till insatsmedel. ■

5 prioriterade områden för att öka livsmedelsproduktionen

- › Kunskap och teknik för ökad konkurrenskraft
- › Regler och villkor
- › Förutsättningar för företagande
- › Sörmländsk matidentitet
- › Ökad hållbar produktion

Vill du veta mer om livsmedelsstrategin?

Gå in på länsstyrelsens webbplats!

Övergött vatten på väg ut mot Östersjön!

Hästen – en resurs att räkna med!

TEMA: KLIMATANPASSNING

I Sverige finns stora arealer värdefull naturbetesmark som riskerar att växa igen när antalet nötkreatur minskar. Där kan hästarna göra en insats!

Text & foto: Ulrika Hägertorp, ulrika.hagertorp@lansstyrelsen.se

Många hästägare håller sina hästar i rastfällor och på åkerbeten, trots att de skulle kunna beta naturbetesmark. Med mer betad naturbetesmark får vi öppna, artrika landskap och välmående hästar samtidigt som det kan vara till en ekonomisk fördel.

Ekonomiska fördelar

Genom att sköta om och bevara dina naturbetesmarker kan du ansöka om miljöersättning. Du kan även söka miljöersättning för att återskapa en gammal betesmark genom restaurering.

- › Betesmarker med allmänna värden: 1 000 kr/ha och år
- › Betesmarker med särskilda värden: 2 800 kr/ha och år
- › Skogsbete: 3 500 kr/ha och år
- › Restaurering av betesmarker: 3 600 kr/ha och år

Anders på Ekeby gård berättar om sina naturbetesmarker

Anders Karlsson driver Ekeby gård utanför Tystberga, ett lantbruk som bland annat sysslar med uppfödning av travhästar. Här har hästar betat markerna i snart 50 år, allt sedan Anders pappa som pionjär i bygden sålde av nötkreaturen och började med hästuppfödning. Idag finns 44 hästar på gården som förutom vall betar drygt sex hektar naturbetesmark. Delar av naturbetesmarkerna är gamla åkrar som inte gödslats på lång tid, medan andra områden alltid har varit betesmark. 2,5 hektar är

Naturbetesmark/ naturbete =

Betesmark som är naturligt bevuxen med gräs och örter. Den har inte i modern tid påverkats av produktionshöjande åtgärder, exempelvis plöjning, gödsling eller insädd av arter.

extra värdefulla och har den högsta miljöersättningsnivån särskilda värden. Här växer bland annat backnejlika, gullviva, brudbröd, stor blåklocka, jungfrulin och solvända, arter som påverkas positivt av bete.

– Jag tror det är nyttigt för hästarna att beta alla de örter som en naturbetesmark innehåller. Samt givetvis att hästarna bidrar till ett öppet landskap, säger Anders.

Det är i huvudsak djurkategorier som inte är i behov av lika hög energinivå som betar naturbetesmarkerna, exempelvis gårdens unghästar och gallston. Hästarna går i stora flockar på cirka tio individer. Anders brukar hålla ston som ska betäckas och fölston med föl på åkermarksbetena närmst gården för att ha dem under uppsikt. Digivande djur kan dessutom behöva extra mycket näring.

Hästarna släpps på bete under första halvan av maj och betar fram tills betet börjar ta slut i mitten av sommaren. Då flyttas de till nya marker för att gräset ska hinna växa upp igen. Ratorna putsas och sedan får hästarna komma tillbaka och beta återväxten. Hur lång en betessäsong

är kan skilja sig från år till år. Förra sommarens torra gjorde att hästarna inte kunde gå på naturbetena lika länge, och detsamma kan gälla om det är så blött i markerna att de riskerar att trampa sönder grässvålen. På de delar som har särskilda värden finns särskilda skötselvillkor som syftar till att bevara den värdefulla floran som växer där. Det innebär att djuren inte får sambeta med gödslade vallar eller tillskottsutfodras, eftersom det tillför näring till marken som gör att floran på sikt konkurreras ut och försvinner. Om du har

Betesförmedling hjälper djur- och markägare att hitta varandra

På länsstyrelsens webbplats finns sedan i somras en betesförmedling där djurägare som behöver bete och markägare med mark som de vill ha betade själva kan ta kontakt med varandra på ett enkelt sätt. Från och med våren 2019 finns det även möjlighet att lägga till eller söka efter åkermark.

Text: Ulrika Hägertorp

Kontakt: Ulrika Hägertorp, 010-223 43 97
ulrika.hagertorp@lansstyrelsen.se

Förra sommaren startade Länsstyrelsen i Södermanlands län upp en betesförmedling för att hjälpa djurägare som på grund av torkan hade brist på foder och betesmark. Intresset för förmedlingen och att hjälpa till var stort. Betesförmedlingen kommer att fortsätta även i år för att underlätta för djur- och markägare att hitta varandra och att foder på ängs- och betesmarker tas tillvara. Ett av de största hoten i det svenska landskapet är igenväxning och därför är det viktigt att ångar och betesmarker sköts, både för den biologiska mångfaldens och för våra kulturmiljövärdens skull.

Från och med våren 2019 finns det även möjlighet att söka eller lägga till mark avsett för odling, både små och stora arealer. Syftet är att underlätta för odlingsintresserade att hitta lämplig mark, och att hjälpa markägare med obrukade arealer att använda marken. Förhoppningen är att detta på sikt ska leda till att livsmedelsproduktionen ökar ytterligare i länet.

Förmedlingen bygger på att du fyller i en intresseanmälan där du anger dina kontaktuppgifter och vad du söker. Sedan kan andra ta kontakt med dig. Du kan även själv ta kontakt med någon av de som redan har lagt upp en intresseanmälan.

Gå in på Länsstyrelsen i Södermanlands läns webbplats och sök på "betesförmedling", eller använd länken nedan för att anmäla ditt intresse eller se intresseanmälningar som andra redan har lagt upp. Att publicera sina uppgifter på webbplatsen är kostnadsfritt. Din intresseanmälan tas automatiskt bort 6 månader efter det datum som du har skickat in den. Vill du ta bort den tidigare kan du höra av dig till länsstyrelsen. ■

Vill du vara med i betesförmedlingen?

Läs mer på: <https://www.lansstyrelsen.se/sodermanland/lantbruk-och-landsbygd/jordbruk-och-djurhallning/djurhallning/betesformedling.html>

► betesmark med särskilda värden kan det därför vara bra att kontrollera i åtagandepåsen vilka skötselvillkor som gäller för just din mark.

Det viktigaste, poängterar Anders, är att släppa på hästarna tidigt så att gräset inte blir förväxt och det bildas rator som djuren inte äter. Man sparar både resurser och tid när man bara behöver putsa lite efteråt. Naturbetesmarker är oftast kuperade och bevuxna med träd och buskar, vilket kan göra det svårt att ta sig fram med traktor. Ytor som inte nås med betesputs måste röjas manuellt med röjsåg. Därav vikten av ett tidigt betespåsläpp. Djuren betar även sly och håller undan igenväxning. Men det får inte vara för blött i markerna som det ibland kan vara i början av maj. Därför bör man vänta tills det har torkat upp innan man släpper på djuren, då de annars riskerar att trampa sönder grässvålen.

I Anders hagar växer både träd och buskar, men han har aldrig haft problem

med gnagskador. Han tror det är ett större problem i vinterhagar när det inte finns foder och hästarna är uttråkade. På hans naturbetesmarker betar hästarna bara under sommartid. Trots kuperade marker med både stenar, buskar och träd har han aldrig varit med om att en häst har skadat sig.

– Hästar är skapta att vara ute i naturen och gå i sådana marker. Det är vi människor som har larvat till det, säger Anders.

Han är säker på att hästarna mår bättre av att beta i kuperad och variationsrik terräng än på öppna åkermarksbeten.

Om du funderar på att återskapa en gammal naturbetesmark som är igenväxt, får du räkna med att behöva lägga ner mycket tid i början. Det har Anders själv erfarenhet av, men den årliga skötseln med tidigt betespåsläpp, putsning av rator och röjning av igenväxning lönar sig. Anders kan dessutom intyga att flera arter av örter och gräs har kommit fram tack vare betet. ■

Följ med på fältvandring i naturbetesmark

Vill du lära dig mer om hästar i naturbetesmark? Länsstyrelsen i Södermanlands län kommer inom projektet **Skötsel av ängs- och betesmarker -nätverk, samverkan och nya metoder** att anordna tre fältvandringar med särskild fokus på hästar i naturbetesmark. Margareta Bendroth, agronom och hästrådgivare på Hushållningssällskapet, medverkar. Vandringarna är kostnadsfria och vi bjuder på fika! **Anmälan: www.lansstyrelsen.se/sodermanland**

- **Ekeby gård, Tystberga**
28 maj kl. 16.00-19.00
- **Vibyholms slott, Sparreholm**
5 september kl. 16.00-19.00
- **Ekeby gård, Tystberga**
1 oktober kl. 13.00-16.00

REGIONALT SERVICEPROGRAM

Service på landsbygden

Södermanland är ett av få län som visar en positiv utveckling när det gäller service på landsbygden.

Tillgången till service, som till exempel lant-handlare, drivmedel eller bredband, är en grundförutsättning för tillväxt i samhället, både i städer och på landsbygden. I stora delar av vårt land minskar befolkning, företag och service på landsbygden. Men inte i Södermanland – vi är ett av få län som på flera sätt visar en positiv utveckling.

Är du nyfiken på att veta mer om utvecklingen i Södermanland när det gäller service på landsbygden? Länsstyrelsen har under 2018 reviderat och uppdaterat Södermanlands regionala program för service på landsbygden som nu gäller perioden 2014–2020. Texter, kartbilder och statistik har uppdaterats utifrån de aktuella förutsättningarna i länet och kompletterats med uppgifter om de nya möjligheter som finns att söka medel till projekt för att utveckla servicen. På länsstyrelsens webbplats kan du hitta rapporten Regionalt serviceprogram för Södermanlands län 2014–2020. Uppdraget att arbeta med frågor om service på landsbygden har från 1 januari 2019 överförts från länsstyrelsen till Region Sörmland. Marcus Forss, tidigare anställd på länsstyrelsen, är kontaktperson på Regionen för dessa frågor och kan nås genom epost marcus.forss@regionsormland.se ■

Stöd att söka!

Investeringsstöd - minskat utsläpp av växthusgaser

Det finns fortfarande pengar kvar att söka i åtgärden Investeringsstöd för minskat utsläpp av växthusgaser och ammoniak (4.1 5d), inom Landsbygdsprogrammet 2014–2020. Du kan få stöd för investering i bland annat utökad lagringskapacitet för gödsel. Stödet söker du via Jordbruksverkets e-tjänst som du hittar på deras webbplats, och det är sedan länsstyrelsen som handlägger ansökan. För att kunna få stöd behöver din ansökan uppfylla ett visst antal kriterier som du kan läsa mer om i Länsstyrelsen i Södermanlands läns handlingsplan för Landsbygdsprogrammet 2014–2020. ■

Dikostall Långviken, Katrineholm.

Förprövningsmöten

Sen två år tillbaka erbjuder Länsstyrelsen i Södermanlands län alla som lämnar in en förprövningsansökan att komma in på ett förprövningsmöte i Nyköping. Mötet är till för att diskutera den planerade byggnationen tillsammans utifrån stallägarens, djurskyddets och smittskyddets perspektiv.

Text & foto: Kristina Thunström, kristina.thunstrom@lansstyrelsen.se

Syftet med mötena och förprovning av djurstall är att djuren ska få så bra djurhälsa som möjligt och att byggnaden blir funktionell. På mötet deltar en förprövningshandläggare och en djurskyddshandläggare. Vid större eller mer komplicerade byggnationer ur smittskyddssynpunkt deltar även en länsveterinär. Vid mötet förs anteckningar som den sökande får ta del av efter mötet för att vi ska vara överens om vad som sades. Tjänsteanteckningen ligger sen som grund för beslutet. Målet med mötena är att förbättra dialogen ytterligare mellan länsstyrelsen och den sökande samt att förkorta handläggningstiden.

Förprövningsmötena har varit uppskattade både från länsstyrelsens och de sökandes håll. För att få till så bra möten som möjligt är det viktigt att ansökan är komplett. Länsstyrelsen uppmanar alla som ska förprova att ta kontakt med förprövningshandläggarna innan ansökan skickas in så att rätt handlingar bifogas.

Förprovning av djurstall är avgiftsfritt. Om förprovning inte sker och ett djurstall som är förprövningspliktigt byggs ändå ska länsstyrelsen göra en efterprovning av djurstallet. Storleken på den särskilda avgiften som länsstyrelsen ska ta ut vid efterprovning är antingen 12 000 eller 24 000 kronor beroende av byggnationens omfattning. ■

Mer om förprovning

Du kan läsa mer om när förprovning krävs på länsstyrelsens webbplats, www.lansstyrelsen.se/sodermanland sök på förprovning för att komma till rätt sida.

TEMA: KLIMATANPASSNING

Kostnadsfri
rådgivning
från Greppa
Näringen!

Rådgivning om precisionsodling

Greppa Näringen erbjuder kostnadsfri rådgivning om precisionsodling för lantbrukare som vill hitta lösningar som ökar precisionen i spridning av växtnäringsämnen.

Text: Klas Fredriksson | Foto: Jerry Persson, NVVF

Syftet med rådgivningen är bland annat att öka lantbrukarens insikter och kunskap om betydelsen av att öka precisionen inom fält när lantbrukaren tillför kväve, fosfor, kalium och kalk. Det här minskar i sin tur växtnäringsläckaget och förbättrar det ekonomiska utbytet.

Tillsammans med rådgivaren tittar ni på kartor över markkarteringen och diskuterar variationer inom fält och gård samt olika behov av fosfor och kalium. Även kalkbehov kan vara aktuellt att diskutera. Ni får ett resonemang kring förutsättningarna och kostnader för att sprida varierat.

Kontakt: Klas Fredriksson, 010-22 34 384, klas.fredriksson@lansstyrelsen.se

En fyrehjulig används för markkartering och jordartskartering.

Markkarteringen används för att ta fram tilldelningsfiler för spridning.

Fakta/Rådgivningsrapporten

Rådgivaren gör beräkningar och sammanfattar förslag för gården i en åtgärdsplan. En ny strategi innehåller:

- › Förslag till kväve-, fosfor- och kaliumgödslingstrategi enligt precisionsgödsling - förslag som samtidigt ger underlag till tilldelningsfiler för spridning
- › En redovisning av de ekonomiska beräkningarna av gårdens förutsättningar att precisionssprida kväve, fosfor, kalium och kalk
- › En sammanfattning av de åtgärder du funnit lämpliga och kommentarer om behovet av varierade givor inom olika fält

Kontakta HS Konsult eller Växtråd som erbjuder rådgivning om precisionsodling inom Greppa Näringen.

Ekologiskt lantbruk

Driver du ekologiskt lantbruk/trädgårdsföretag eller är intresserad av att ställa om? Då kan du få kompetent hjälp av våra rådgivare inom ekologisk odling och djurhållning.

För tillfället erbjuder vi rådgivning till produktionsinriktningarna:

- › Växtodling
- › Mjölk
- › Nöt
- › Lamm
- › Frukt och bär
- › Ägg och fjäderfä
- › Potatis och frilandsgroänsaker

Kostnadsfri
rådgivning!

Vi organiserar även kurser och annan kompetensutveckling

Kurs: Ekologisk bärödling

Tvådagarskurs med Kirsten Jensen från Länsstyrelsen Västra Götaland. Programmet innehåller bland annat: Förutsättningar för bärödling, maskiner och redskap, marknader för bär samt olika bärkulturer.

26-27/4, Hälleforsnäs bruksrestaurang, Hälleforsnäs. För mer information och anmälan se länsstyrelsens kalender på webbplatsen

Kurs: Starta småskalig ekologisk äggproduktion

Endagskurs med Åsa Odelros. Programmet innehåller: Ekologisk äggproduktion i dagsläget, regler för ekologisk äggproduktion, hönans krav på utfodring, uppfödning, skötsel och byggnader, sjukdomar och smittskydd samt var finns marknaden för mina ägg?

27/3, Nässets gröna, Knivsta. Anmäl dig idag!
För mer information och anmälan se länsstyrelsens kalender på webbplatsen

Om du har frågor - kontakta:

Jenny Askenfelt, 010-223 43 73
jenny.askenfelt@lansstyrelsen.se

Kurser och fältvandringar om ängar och betesmarker

Länsstyrelsen i Södermanlands län anordnar under 2019 kurser och fältvandringar med fokus på våra värdefulla ängar och betesmarker. Alla aktiviteter är kostnadsfria. Vid intresse, anmäl dig under "Kommande händelser" på lansstyrelsen.se/sodermanland

Kurs: Skogsbetesmark

Hur ska du sköta ditt skogsbete? Under kursen pratar vi om skötsel och visar praktiska åtgärder i en skogsbetesmark. **Vandrarhemmet Bränneriet, Nynäs**
22 juni. Du betalar 165 kr för lunch

Kurs: Bryn i odlingslandskapet

Vad är en brynmiljö? Vad har brynet för nytta för lantbruket? Hur kan du sköta dina bryn? Under kursen pratar vi om brynmiljöer och besöker ett bryn. Specialister på natur och ekologi, medverkar. **Vandrarhemmet Bränneriet, Nynäs**
13 juni. Du betalar 165 kr för lunch

Kurs: Betesplanering

Lär dig mer om hur du kan utnyttja potentialen i gårdens naturbetesmarker, så att både ekonomi och naturvärden gynnas. Margareta Dahlberg, produktionsrådgivare på MD Lantbruksråd, medverkar. **Magda säteri, Västra Näshulta, 16 maj kl. 14-17**

Fältvandring:

Naturbetesmarker häst/får/nöt

Naturbetesmarker hör till de artrikaste miljöerna i vårt land. Betande djur är en förutsättning för att dessa marker ska finnas kvar. Vi ger fakta och tips på hur naturbeten kan vara en resurs för hästhållare och lantbruksföretag med häst, får eller nöt.

Margareta Bendroth, agronom och hästrådgivare på Hushållningssällskapet, medverkar.

Fältvandringen hålls vid tre tillfällen:

- › Ekeby gård, Tystberga, 28 maj kl. 16-19
- › Vibyholms slott, Sparreholm, 5 sep kl. 16-19
- › Ekeby gård, Tystberga, 1 okt kl. 13-16

Fältvandring: Slätterängar

Följ med på fältvandring på Veckla äng! Vi kommer att prata om ängens flora och fauna. Lantbrukaren på Veckla gård berättar om sitt arbete med att restaurera en slätteräng. **Veckla gård, Vadsbro, 5 juni kl. 16-19**

Kurs & visning:

Maskinvisning och lieslätterkurs

Visning av traditionella och maskinella skötselmetoder. Slätterredskapen presenteras utförligt, både med teknisk och praktisk beskrivning, och därefter demonstreras hur användningen går till. Deltagarna får sedan känna på redskapen och pröva själva hur det är att slå en äng med lie eller motorredskap. Ta gärna med egen lie!

Grindviks äng i närheten av Grindviks kvarn, Gnesta, 10 augusti kl. 10-13

Om du har frågor - kontakta:

- › Ulrika Hägertorp, 010-223 43 97, ulrika.hagertorp@lansstyrelsen.se
- › Malin Almquist, 010-223 43 66, malin.almquist@lansstyrelsen.se
- › Johan Moberg, 010-223 43 45, johan.moberg@lansstyrelsen.se

Rådgivning till lanthandlare

Nu kan du som lanthandlare söka rådgivning inom nedanstående områden. Rådgivningen kommer vara helt anpassad och fokusera på det som just du som lanthandlare vill ha hjälp med.

Rådgivningen kommer ske på en lämplig plats bestämd av dig som lanthandlare och kan ske i personalgrupp, individuellt eller tillsammans med andra lanthandlare i grupp. Du bestämmer!

Våra rådgivare är proffs på sitt område och har många års erfarenhet av både rådgivning och arbete inom både lanthandel och ämnesområdena.

Områden där du kan få rådgivning:

- › Inköp och distribution
- › Varuexponering
- › Utveckling och diversifiering
- › Företagsekonomiska analyser
- › Energieffektivisering
- › Nytt sätt för service

Kostnad

Du som lanthandlare betalar 30% av totalkostnaden medan projektet som medfinansiar står för 70%. Projektet leds av länsstyrelsen Dalarna i samverkan med sju län (Uppsala, Örebro, Gävleborg, Västmanland, Värmland och Södermanland) som syftar till att genom kompetensutveckling med individuellt fokus stärka lanthandlare som utför kommersiell service på landsbygden, för att på så sätt upprätthålla och utveckla servicen för boende och företag.

Om du har frågor - kontakta:

Marcus Forss, projektledare, 010-223 43 42
marcus.forss@lansstyrelsen.se

Smakrik och blomstrande besöksnäring

Under namnet "Smakrik och blomstrande besöksnäring" ordnar vi kurser, företagsbesök och rådgivning för besöksföretag på landsbygden i Stockholms, Uppsala, Västmanlands, Örebro och Södermanlands län. Du som har ett boende, servering, gårdsbutik eller annan besöksverksamhet på landsbygden är välkommen på aktiviteterna. Prenumerera på vårt nyhetsbrev så du inte missar våra aktiviteter.

Rådgivning för ett lönsammare besöksföretag

Nu kan du som har ett besöksföretag på landsbygden i Södermanlands län få rådgivning anpassat för just ditt företag inom följande ämnesområden:

- ▶ Trädgårdsvård – Att bevara och utveckla en historisk trädgård
- ▶ Trädgårdsdesign – Med trädgården som skyltfönster
- ▶ Matlagning – Hög matupplevelsen
- ▶ Marknadsföring på webben och i sociala medier
- ▶ Att bygga försäljningen kring en historia – Storytelling
- ▶ Sälj mer i din gårdsbutik
- ▶ Tillgänglig besöksverksamhet

Inom satsningen har vi avtal med mycket kompetenta rådgivare. Du betalar endast 30% av kostnaden resten finansieras av Landsbygdsprogrammet.

Läs mer om aktiviteterna på vår hemsida. Där kan du även ladda ner en broschyrer och prenumerera på vårt nyhetsbrev; www.lansstyrelsen.se/vastmanland/lantbruk-och-landsbygd/utveckling-av-landsbygder/kompetensutveckling-och-radgivning/smakrik-och-blomstrande-besoksnaring.html

Om du har frågor - kontakta:

Kerstin Bjäresten Osmark, 010-224 94 11
kerstin.bjaresten.osmark@lansstyrelsen.se

Kommande aktiviteter

Kurs: Vårt dagliga bröd - Baka bröd med kulturarv

Är du nyfiken på hur bröd har smakat och framställts genom tiderna? Den 4 april kommer vi att ha en kurs på Ångslyckans café i Vendel i norra Uppland om att baka bröd med gamla spannmålssorter. Det går inte att anmäla sig ännu, men är du intresserad så notera dagen i almanackan.

Företagsbesök: Hornuddens trädgård

Karin och Mats Sjöstedt driver Hornuddens trädgård – en omfattande besöksverksamhet med fest- och konferens, gårdsbutik, café och restaurang, stuguthyrning och catering. Allt genomsyras med fokus på hållbarhet och kretsloppstänkande samt tillgänglighet. Under 2017 startade de en ny verksamhet, Hornuddens Andelsträdgård, där man som konsument abonnerar på säsongens grönsakslåda. I år firar gårdsbutik och matservering tio år, men Hornudden som besöksföretag har dock funnits längre. En hel del har hänt under dessa år och Karin och Mats har utifrån sin erfarenhet och förändrad efterfrågan utvecklat verksamheten.

Tid: Fredag 12 april, kl 09:30-16:00

Plats: Hornuddens Trädgård, Strängnäs

Anmälan: Länsstyrelsens kalender, sista anmälningsdag 27 mars

Kostnad: Mat och fika kostar 340 kr + moms. Faktureras i efterhand.

Fårkurser

De kurser som finns kvar i projektet är listade nedan. Kurserna är väldigt innehållsrika och Ulrika och Theo är

mycket uppskattade av de som gått tidigare kurser.

Kurs: Vad är ett bete? betesplanering, lamm tillväxt på bete, parasiter

12 mars, Jälla skolan Uppsala och 13 mars Kvinnersta skolan i Örebro
Ulrika König och Theo Den Braver från Gärd & Djurhälsan medverkar

Kurs: Vallfoderblandningar, växtföljd, arealbehov, maskinval och skördetidpunkt

4 april, Kvinnerstaskolan i Örebro
Theo Den Braver från Gärd & Djurhälsan medverkar.

Anmälan sker i kalendern på respektive länsstyrelses webbplats, ca 1 månad innan kurstillfället. Kostnaden för hela kursen 300 kr exkl. moms för enstaka tillfällen. Kostnad för mat och fika betalas av deltagaren på plats.

Om du har frågor - kontakta:

Uppsala

Åsa Pettersson, länsstyrelsen Stockholm
asa.pettersson@lansstyrelsen.se
010-223 15 16.

Örebro

Maria Bergman, länsstyrelsen i Örebro
maria.bergman@lansstyrelsen.se
010-224 83 39

UTBLICK

DET GRÖNA KLA

Hur ser ditt klassrum ut? Den frågan kan enkelt besvaras av elever och lärare på Öknaskolan. Klassrummet ser olika ut för varje dag. En kobbe i skärgården, på hästryggen i ett ridhus, i en traktor eller i ett tropiskt växthus. Oavsett hur elevernas dagar ser ut, öppnar man här upp för det naturliga klassrummet med sin stabila grund i den gröna näringen, naturbruket.

Text: Emma Söderberg | Foto: lindring.se och Annie Magnusson

På Öknaskolans naturbruksgymnasium kan du välja mellan fem inriktningar: Häst, Trädgård, Jakt & Viltvård, Djur eller Lantbruk. Varje inriktning är ett yrkesförberedande gymnasieprogram vilket innebär att eleverna både får den praktiska erfarenheten, men även den teoretiska möjligheten att vidareutbilda sig inom sin respektive inriktning. Med ett klassrum bland annat bestående av ett av Södermanlands största naturreservat, kan elever med en examen i naturbruksprogrammet Jakt & Viltvård vidareutbilda sig till bland annat viltmästare. Väljer du istället hästinriktning får du fördjupade kunskaper i ridning och

körning vilket gör dig fullt anställningsbar som hästskötare efter avslutad utbildning. Är smådjur och reptiler något av intresse, finns inriktning djur med programfördjupningarna Djurskötsel eller Djursjukvård att välja bland. Här får eleverna lära sig om förebyggande djurhälsovård, sjukdomslära, hygien och smittskydd i nybyggda lokaler med tillhörande veterinärklinik.

Idag är vi mer måna om vad vi äter och hur maten och grödor produceras. Inhemskt tillverkade livsmedel och grödor kräver olika yrkeskunskaper och att man tar tillvara på dina affärsmöjligheter i framtiden. Skötsel och underhåll av maskiner sparar pengar åt lantbruksföretagen och kan även leda till jobb som reparatör eller maskin-

förare. Öknaskolan undervisar eleverna på inriktning Lantbruk att sköta djur, växter och maskiner som finns på svenska gårdar. Kunskaper i biologi och en bra känsla för våra lantbruksdjur ger välmående grödor, djur och ett bättre resultat.

Park- och trädgårdsanläggningarna vid både Öknaskolan och Nynäs slott används i trädgårdsutbildningen. Det finns ett modernt växthus för odling med ett sortiment av inomhusväxter, frilandsodling av grönsaker och en mindre frukt- och bärödling. Efterfrågan på kunnig arbetskraft inom park- och trädgårdsanläggning är stor och chanser till arbete direkt efter examen är stor.

Oavsett intresse inom djur och natur kan du finna det perfekta valet för dig på Natur-

SSRUMMET

bruksprogrammet! På Öknaskolan kan du kombinera naturbruksprogrammet med naturvetenskapliga kurser som ger särskild behörighet till vidare studier på högskolan för att exempelvis bli veterinär, agronom eller biolog.

Öknaskolan erbjuder även gymnasie-särskola med programmet Skog, mark och djur samt uppdragsutbildningar inom bland annat motorsåg och fyrhjuling.

En plats att utvecklas vid

Placerat i hjärtat av Södermanland ligger Öknaskolan omgiven av vacker natur. Här läser totalt ca 260 ungdomar sin gymnasieutbildning. I skolans restaurang serveras eget KRAV-certifierat kött tillsammans med egenodlade grödor. Elever med långt pendlingsavstånd erbjuds internatplats med helpension under veckodagarna. Det är här banden skapas. På en skola där möjligheterna och resurserna till ett mångsidigt lärande finns direkt i klassrummet. Oavsett bakgrund delar ungdomarna ett brinnande intresse för djur och natur vilket förenar dem och ger dem erfarenheter för livet. Framtiden kräver att naturbrukets olika verksamheter utvecklas genom innovativt

tänkande, drivkraft och företagsamhet. Skolans mål är att eleven efter sina tre år ska ha utvecklat sina förmågor så att de kan bidra med tekniska och biologiska kunskaper i ett lokalt och globalt perspektiv.

En del av Sörmlands naturbruk

Tillsammans med Nynäs Slott & Naturreservat bildar Öknaskolan som en del av Region Sörmland; Sörmlands Naturbruk. Båda verksamheterna är mycket traditionsrika kultur- och naturmiljöer vars historiska rötter finns belagda från 1300-talet. Uppdraget är både att förvalta och sköta dess värdefulla egendomar samt att visa vägen mot framtiden genom framsynt utbildningsverksamhet och attraktiva aktiviteter av olika slag – såväl för allmänheten som för yrkesfolk inom naturbruk, kultur och miljö. Öknaskolan och Nynäs Slott är förbundna till varandra genom bland annat ett engagerande miljöarbete som skapat en förebild för andra naturbruksgymnasier, inom jord- och skogsbruksnäringen samt Region och Landsting.

Sörmlands Naturbruk arbetar aktivt för förverkligandet av agenda 2030, regeringens 17 globala mål för hållbar utveckling.

Fakta/Naturbruksprogrammet

Naturbruk innefattar flera olika sorters verksamheter som förvaltar och nyttjar naturens resurser. Det kan till exempel vara livsmedels- och växtproduktion, natur- och landskapsvård, arbete med djur eller arbete med park- och trädgårdsmiljöer eller försäljning av varor och tjänster. Även verksamhet som syftar till rekreation och naturupplevelser ingår. Kort sammanfattat är naturbruksprogrammet en bred utbildning med många olika yrkesutgångar.

Programmet är perfekt för dig som har ett brinnande intresse för djur och natur. På Naturbruksprogrammet kombinerar man teori och praktik på ett omväxlande och inspirerande sätt. Att lära sig saker i teorin är en sak, men att kunna utföra och utforska den i praktiken lyfter både erfarenhet och kunskapen till en ny nivå! Naturbruksprogrammet är ett yrkesprogram vilket innebär att du efter examen ska ha de kunskaper som behövs för att arbeta inom naturbrukssektorn med växter, djur, mark, vatten eller skog.

Öppet hus 2019

- › 25 april kl. 17-20
- › 11 maj kl. 10-14
- › 9 november kl. 17-20
- › 5 december kl. 17-20

Mer info och kontakt

- › På Instagram och Facebook får du följa vardagen på @Öknaskolan!
- › www.oknaskolan.se
- › kansli@oknaskolan.se

Genom att utbilda ungdomar i en hållbar produktion med hänsyn till effektiv användning av resurser och ekosystemtjänster samt minskad påverkan från farliga kemikalier, bidrar Öknaskolan inte bara med miljöfördelar utan även sociala och ekonomiska fördelar genom ökad sysselsättning och förbättrad hälsa. Verksamheten bidrar också till Region Sörmlands övergripande mål; att utveckla regionen och individen på ett hållbart sätt avseende demokrati, kultur, kunskaper och bildning. Detta genom utbildning inom naturbruket samt att kunna erbjuda friluftsverksamhet som bidrar till god livskvalitet, hälsa samt en hållbar utveckling. ■

Pengar är som gödsel, till ingen nytta om de inte sprids

B

frågor till...

...**Kajsa Mellbrand**, samordnare för arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter på Länsstyrelsen i Södermanlands län.

FOTO: PRIVAT

Varför är det viktigt med biologisk mångfald?

– Biologisk mångfald är så viktigt för så mycket! Förutom de etiska aspekterna och det stora nöjet att få leva i en värld där det finns komplexa miljöer med en mängd olika arter, så är det just den biologiska mångfalden, alla våra arter och variationen bland dem, som till stor del bygger upp den värld vi lever i. Mångfalden levererar också en stor mängd ekosystemtjänster som förser oss med resurser vi behöver för att överleva och må bra. Pollinering av grödor, nedbrytning och näringscirkulation, luft- och vattenrening, hälsoeffekter av att vistas i naturen är exempel på ekosystemtjänster som både är viktiga för vår överlevnad, och för vår samhällsekonomi. Större biologisk mångfald ger oss stabilare ekosystem som klarar av att leverera de här ekosystemtjänsterna, och gör ekosystemen tåliga nog att kunna fortsätta leverera dem även när världen förändras (vilket den alltid gör). Ordspråket att man inte saknar kon förrän bålet är tomt må vara en klyscha, men så ser det ut nu i stora delar av världen bland annat vad gäller pollinering av grödor.

Vilka är de största hoten mot biologisk mångfald idag?

– Det finns många hot mot våra arter och ekosystem, men för en stor majoritet av våra hotade arter är det största problemet att deras livsmiljöer försvinner och blir mer fragmenterade.

Hur ser läget ut i Södermanland nu, finns det arter där utvecklingen har vänt tack vare aktiva åtgärder?

– Situationen kan kanske kännas smått hopplös, men det finns faktiskt mycket vi kan göra både för den biologiska mångfalden och för enskilda hotade arter. För även om vi inte vet allt om alla enskilda arter, så vet vi rent allmänt tillräckligt mycket för att kunna förbättra situationen avsevärt för de allra flesta av våra hotade arter. Kunskapen finns, men den behöver tillämpas i mycket större utsträckning i både stort och smått, från villaträdgården till landskapet i sin helhet.

I Sörmland finns arter där vi ser snabba positiva effekter av naturvårdsåtgärder, till exempel trumgräshoppa och raggbock. Men sedan behövs större satsningar på landskapsnivå eller till och med nationell nivå för att vi ska klara både enskilda hotade arter och vår biologiska mångfald på sikt, och då blir det en fråga om politisk vilja och resurser till naturvården.

Du har en populär Facebook-sida som heter Spindelnätet, berätta om den?

– Jag har hållit på länge med spindlar, forskat bland annat, och svarade redan före Facebook på mycket frågor om spindlar i olika sammanhang. När Facebook-grupperna först växte fram som digitala mötesplatser dök det snabbt upp många grupper om insekter, växter, och annat relaterat till natur, och det visade sig att det ställdes många spindelfrågor i främst insektsgrupperna. Detta var problematiskt då inte alla insektsintresserade ville ha med spindlarna i insektsgrupperna, spindlar är ju inte insekter, men även för att insektsexperterna inte alltid vet så mycket om spindlar. Det behövdes en egen spindelgrupp, så jag startade en, och på den vägen är det... Idag har vi över 6 700 medlemmar. Gruppen fungerar i första hand som ett discussionsforum om svensk spindeldjursfauna, men vi har idag även många spindelrädda medlemmar som behandlar sin rädsla genom att titta på bilder, få korrekta fakta om spindlar, och få vederlagt de många myter som finns. Vi ordnar också exkursioner IRL ibland, åtminstone någon gång om året. ■